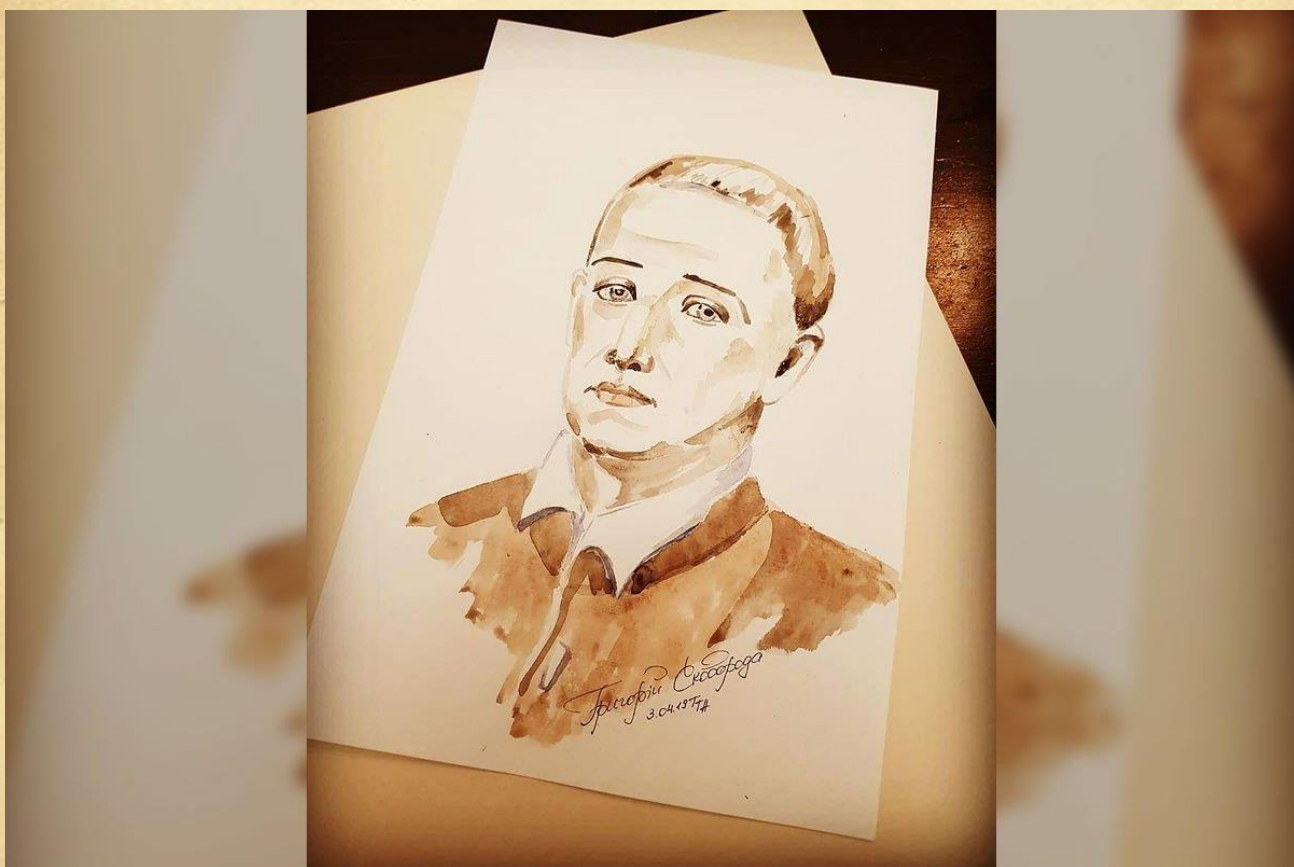


СКОВОРОДІАНА  
ЛЕОНІДА ВОЛОДИМИРОВИЧА  
УШКАЛОВА





МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
БІБЛІОТЕКА

СКОВОРОДІАНА  
ЛЕОНІДА ВОЛОДИМИРОВИЧА УШКАЛОВА

До 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди

Науково-бібліографічний покажчик

КИЇВ 2022



Сковородіана Леоніда Володимировича Ушкалова. До 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди : науково-бібліографічний покажчик / НТУ, Бібліотека ; укладач зав. відділом інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення бібліотеки В. А. Рассказова. – Київ : НТУ, 2022. - 29 с.

Сотні вітчизняних і закордонних науковців у царині філософії, історії, богослов'я, лінгвістики, педагогіки та літературознавства присвятили вивченню філософських діалогів і трактатів, притч, байок, візій, псалмів, кантів, солілоквій та листів Григорія Сковороди численні наукові розвідки.

Леонід Володимирович Ушкалов був фундатором сквородинської теми. Він є автором численних історико-літературних та історико-філософських праць. Ми зупинилися лише на окремих дослідженнях видатного філолога, але навіть оглядовий ракурс засвідчує присутній та вельми достойний внесок харківського вченого у справу вивчення життя і творчості Григорія Сковороди.

У покажчику здійснено жанровий розподіл видань. Матеріал кожної рубрики подано в хронологічній послідовності.



Григорій Сковорода є одним із найзагадковіших оригінальних мислителів і найяскравіших українських письменників, пристрасна думка якого дивовижно втілювалася у гармонійному поєднанні зовнішньої й внутрішньої краси, матеріального й духовного аспектів буття, зорієнтованих на самопізнання і цілковиту згоду з волею Бога. «Його твори видавалися багато разів не лише в оригіналі, але й у численних перекладах, а сам він став знаковою фігурою для цілого грона блискучих письменників та інтелектуалістів: досить пригадати бодай Тараса Шевченка, Івана Франка, Льва Толстого, Олександра Потебню, Володимира Соловйова, Володимира Ерна, Миколу Сумцова, Дмитра Багалія, Михайла Грушевського, Сергія Єфремова, Миколу Бердяєва, Олексія Лосєва, Миколу Зерова, Миколу Хвильового, Павла Тичину, Михайла Булгакова, Дмитра Донцова, Івана Мірчука, Дмитра Чижевського, Георгія Флоровського, Юрія Лотмана, Юрія Шевельова, Річарда Лужного, Богдана Гаврилишина, Роланда Піча, Сергія Аверинцева, Івана Павла II чи Пауло Коельо».

Сотні вітчизняних і закордонних науковців у царині філософії, історії, богослов'я, лінгвістики, педагогіки та літературознавства присвятили вивченню його філософських діалогів і трактатів, притч, байок, візій, псалмів, кантів, солілоків, листів численні наукові розвідки.

Високо поцінуючи феномен Г. Сковороди, його світоглядну позицію, що виходила далеко за межі шкали загальнолюдських цінностей і досягала меж буття Всесвіту, та окреслюючи його місце не лише в українській, а й у світовій культурній традиції, українського гуманіста називали то «українським Сократом» (Б. Никольський), то «українським Жан-Жаком Руссо» (З. Мазур), то «українським Франциском Асизьким» (Н. Арсеньєв), розглядали як піонера «філософського кордоцентризму» (А. Калюжний) і як носія «космічної свідомості» (П. Пелех), як «апостола раціоналізму» (Ф. Кудринський) і як найяскравішого представника «емблематичного стилю в містичній літературі Нового часу» (Д. Чижевський), як «найбільшого після перших отців Церкви християнського філософа світу» (М. Степаненко), і як чоловіка, що «втілює в собі всі риси українського народу» (І. Мірчук) та протоптає «питомо східнослов'янську стежину осягнення



реальності» (С. Шерер), і як філософа, який перетворився на «своєрідний символ української культури від давнини до сьогодні» (Л. Ушкалов).

Інтерес до творчості Г. Сковороди сформував магістральний напрямок в українській гуманітаристиці й став одним із вагомих структурантів світових славістичних студій. Проте справа видань власне доробку любомудра аж до наших часів виглядала плачевно.

За життя Г. Сковороди його твори ніколи не видавалися, бо й мети такої автор перед собою не ставив, писав для вузького кола своїх друзів. Проте глибина й проникливість проблематики творів українського філософа сприяла широкому розповсюдженню його ідей ще в рукописах серед тогочасних інтелектуалістів.

Перший друкований діалог «Наркіс» з'явився в Санкт-Петербурзі вже через чотири роки після смерті автора завдяки клопотанням М. Антоновського. Перша половина XIX століття вже рясніє окремими книжками Г. Сковороди. Звісно, що часописне оприлюднення творів Г. Сковороди не відповідало навіть тодішнім запитам. Українська гуманістика потребувала системного підходу до видання творів останнього українського барокового письменника.

У 1861 році вийшла збірка творів Г. Сковороди під назвою «Сочинение в стихах и прозе Григория Саввичева Сковороды. С его портретом и почерком его руки», яка стала першим посутнім кроком у справі видання його текстів.

Перша академічна збірка творів була приурочена до століття від дня смерті Г. Сковороди й вийшла в 1894 році в Харкові за редакцією професора Д. Багалія. Однак вона охопила лише переважну більшість трактатів і діалогів, поезій, листів автора та на всеосяжність його творчості не претендувала.

У 1912 році була здійснена спроба В. Бонч-Бруєвичем видати академічний двотомник творів Г. Сковороди. Справді, до першого тому увійшли майже



всі філософські твори письменника, проте другий том, структурований художніми текстами, листами й перекладами, на жаль, не вийшов зовсім.

Бажання Д. Чижевського, висловлене ще в 1933 році, щоб «у інтересах української науки нарешті [було] видано твори Сковороди в повному, автентичному та достойному вигляді», не було здійснено. Проте аж до 1961 року саме ці неповні й не зовсім відповідні вимогам текстології збірки Д. Багалія «Сочинения Григория Саввича Сковороды, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеем. Юбилейное издание (1794-1894)» і В. Бонч-Бруєвича «Собрание сочинений Г. С. Сковороды. С биографией Г. С. Сковороды М. И. Ковалинского, с заметками и примечаниями В. Бонч-Бруевича» правили за найавторитетніші оприлюднення текстів митця.

У 1961 році частково бажання Д. Чижевського здійснила Академія наук України, видавши двотомну збірку творів Г. Сковороди, укладену за жанрово-тематичним принципом: до першого тому ввійшли філософські трактати й діалоги, а до другого – художні твори, листи, життєпис Г. Сковороди автора М. Ковалинського та dubia.

Це видання стало матричною основою для студій науковців Інституту філософії Академії наук України, які в 1973 році уклали за хронологічним принципом і видали «Повне зібрання творів Г. Сковороди» у двох томах. Це видання було доповнене діалогами «Бесѣда 1-я, наречення Observatorium. (Сіон)» та «Бесѣда 2-я, наречення Observatorium. Specula. Еврейски: Сіон» і невідомим до того листом.







Твори Г. Сковороди «в повному, автентичному та достойному вигляді» було видано лише в 2010 році під назвою «Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів», яка налічує 1400 сторінок (майже стільки, скільки й улюблена книжка Сковороди – Біблія). Безпосередніми виконавцями цього вельми складного й трудомісткого проекту були Олександра Ушкалова, яка займалася коректурою тексту й комп'ютерним набором, доктор філософських наук, професор Олег Марченко, який готував частину приміток і коментарів, доктор філософських наук, професор Марія Кашуба і Любов Пашина, які звірили латинські та грецькі тексти. Основний тягар укладання збірки, звісно, ліг на плечі керівника проекту, доктора філологічних наук, професора Леоніда Ушкалова, який упроваджував підготовку тексту, передмови, вступної статті, приміток і коментарів, оновленої редакції перекладів з латини.

Отож, Леонід Ушкалов хай і не за один рік, але виконав на високому фаховому рівні роботу, яка ось уже кілька століть була не на силі для цілих академічних інститутів.

З огляду на те, що в сучасному харківському науковому осередку Леонід Ушкалов – доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди є фундатором сквородинської теми, якій присвятив більшу частину своїх наукових пошуків, краще за нього таку роботу не те що в Україні, у світі ніхто виконати не зміг би.

Сковородинську тему він почав студіювати ще в аспірантурі при Інституті літератури ім. Тараса Шевченка НАН України. У 1989 році в Інституті літератури ім. Тараса Шевченка НАН України Л. Ушкалов захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «Творчість Григорія Сковороди і антична культура». У цьому ж таки Інституті 1996 року захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за темою, тісно пов'язаною із творчістю Г. Сковороди: «Література українського бароко в її зв'язках із філософією».



Леонід Ушкалов є автором численних історико-літературних та історико-філософських праць, присвячених життю і творчості Сковороди, які були надруковані українською, англійською, німецькою, польською та російською мовами.

Вагомим внеском в українське сквородинознавство є сім книжок автора, а саме: «Нариси з філософії Григорія Сковороди» (Харків: Основа, 1993. – 152 с.), «Григорій Сковорода і антична культура» (Харків: Знання, 1997. – 180 с.), «Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду» (Харків: Акта, 2001. – 221 с.), «Два століття сквородіяни: бібліографічний довідник» (Харків: Акта, 2002. – 528 с.), «Григорій Сковорода: семінарії» (Харків: Майдан, 2004. – 876 с.), «Сковорода та інші. Причинки до історії української літератури» (Київ: Факт, 2007. – 552 с.), «Григорій Сковорода» (Харків: Фоліо, 2009. – 123 с.).

Уже перша монографія аспіранта Л. Ушкалова «Нариси з філософії Григорія Сковороди», написана в співавторстві з тодішнім студентом V курсу, а нині знаним московським професором О. Марченком, засвідчила входження в науковий світ серйозного, здатного до висувань глибоких аргументованих висновків інтелектуаліста. Дослідження присвячувалося засновковим моментам ейдології Григорія Сковороди, різні моделі якої всотували в себе поступ європейської філософської традиції від античності до бароко.

У монографії «Григорій Сковорода і антична культура» здійснена екстраполяція позірної зрозумілості псалми Г. Сковороди «Всякому городу нрав и права» на всю культурну сферу. Літературний твір письменника розглядається науковцем як своєрідний «образ» безконечності духовної культури людства. Розгортання цього твору в хронотопі європейської духовної традиції змусило автора винести його аналіз за межі суто літературного ряду і довести, що «перебуваючи по той бік поетичної сфери, філософські універсали є складниками певних ідеологічних побудов, по цей бік – вони часто переходять у власне інобуття, структуруючи поетичний текст».



У розвідці «Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду» Л. Ушкалов розглядає методу Григорія Сковороди сходження до Бога «ліствицею» творива в контексті українського «богомислення» XVII-XVIII ст. як найвищий злет української духовної традиції доби пізнього бароко. Дослідник наголошує, що богомисленнєва синтеза філософії, теології та містики є прикметною ознакою творчості останнього письменника епохи українського бароко – Григорія Сковороди.

На думку науковця, «богомислення» Сковороди структурується архетипними образами сновидінь, характерними для бароко, як однієї із форм таємничої подобизни життя, «трихотомією» Господнього страху, всезагальною «фігуратистською» ноєматичною настановою в галузі біблійної герменевтики, ідеєю самопізнання в руслі Божого промислу, світом образів-ідей та риторичною «матерією», в основі якої виражальні засоби українського літературного бароко.

На неординарність побудови наукової монографії вказує наявність авторських образних поезій перед кожним розділом книжки.

І структура монографії, і її високий науковий стиль, і широка термінологічна база, якою оперує дослідник, і висновки, до яких апелює автор, свідчать про те, що Л. Ушкалов долучився до творення глибоко інтелектуальної елітарної науки в Україні.

У 2007 році в серії «Висока полиця» київським видавництвом «Факт» було видано книгу Л. Ушкалова «Сковорода та інші. Причинки до історії української літератури», до якої увійшли двадцять статей, есеїв та рецензій, присвячених українській літературній традиції від давнини до сучасності. Книга свідчить про розширення літературознавчих горизонтів дослідника, адже заторкуються проблеми творчості не лише представників української давньої літератури, чільне місце з-поміж яких посідає Григорій Сковорода, а й порушуються питання, пов'язані з творчістю Тараса Шевченка, Івана Франка, Дмитра Чижевського, Юрія Шевельова, Оксани Забужко та інших.



Дуже важливу роботу для подальшого розвитку світової сковородіани виконав Л. Ушкалов, уклавши бібліографічний довідник двохсотлітнього сковородинознавства, у якому брали участь науковці з України, Австрії, Італії, Канади, Молдови, Польщі, Росії, Румунії та США, та тематичний семінарій на більш ніж три сотні тем, і за кожною можна писати наукові розвідки про Сковороду різного формату від реферату до дисертації.

Бібліографічний довідник «Два століття сковородіани» зафіксував найповажніші видання творів Сковороди та численні праці про українського філософа у світовому літературознавстві впродовж XIX-XX століть. Книга структурована покажчиком авторів і предметним покажчиком, що набагато спрощує пошуки потрібного джерела. Укладач використав «літописну» манеру укладання бібліографічного довідника, чим обумовив прозорість її композиції та зручність у користуванні. Хронологічний принцип шиккування студій у довіднику якнайкраще ілюструє амплітуду коливань розвитку української сковородіани. Є очевидним справжній «сковородинський бум» на початку XX, під добу «українського Ренесансу» та у кінці XX – на початку XXI століть. Спостерігається також помітний спад у розвитку українського сковородинознавства в 1930-1950 роках, коли українська інтелектуальна еліта зазнала жорстокого нищення з боку більшовицького режиму.

Загалом, вихід бібліографічного довідника сприяє поживавленню та поглибленню сковородинознавчих студій.

Перспективи розвитку української сковородіани Л. Ушкалов окреслив у посібнику «Григорій Сковорода: семінарій». Автор подав бібліографічну інформацію щодо найрізноманітніших питань, пов'язаних із життям і творчістю Григорія Сковороди.

Серед тем, які потребують наукового вирішення, літературознавець називає з'ясування теологічних поглядів Сковороди, сковородинську христологію, еклезіологію, біблійну герменевтику. Попри існуючі вже лінгвістичні розвідки Петра Бузука, Веслава Вітовського, Федота Жилка,



Михайла Жовтобрюха, Миколи Наконечного, Олексі Синявського, Василя Чапленка, Юрія Шевельова пильної уваги, на думку Л. Ушкалова, потребує велике коло питань, пов'язане з мовою Сковороди.

Одним із магістральних напрямків академічної сквородіани науковець вважає з'ясування питомих джерел сквородинської поезії, філософії та богослов'я.

Вагомим є питання і впливу Сковороди на подальшу українську культуру та філософію, а також його зв'язків із центрально- та західноєвропейською літературною і філософською традиціями XVII-XVIII століть.

Очікує свого розв'язання й предметне вивчення сквородинських універсалій, таких як натура, сродність, тип, архетип, антитип тощо.

З-під пера науковця вийшла монографія «Григорій Сковорода», яка є науково-популярним начерком життя та творчості українського філософа, розрахована уже не лише на фахово підготовлену аудиторію, а й на широкий загал реципієнтів.

Крім того, чимало питань, пов'язаних із творчістю Сковороди професор Ушкалов розглянув в інших своїх книжках: «Світ українського бароко: філологічні етюди» (Харків: Око, 1994), «З історії української літератури XVII-XVIII століть» (Харків: Акта, 1999), «Есеї про українське бароко» (Київ: Факт; Наш час, 2006), «"На риштованнях історії української літератури": дещо про рецепцію нашої класики» (Львів: Центр гуманітарних досліджень; Київ: Смолоскип, 2007).

«Світ українського бароко: філологічні етюди» присвячено ейдології та риториці української барокової літератури, зокрема її засновковим універсаліям, як-от «наслідування природи», «образ», «текст», «концепт», «золота середина», «передання наук» тощо. Серед імен, пов'язаних з феноменом українського літературного бароко, автор згадує і Григорія Сковороду.







Роздуми українських інтелектуалістів XVII-XVIII століть, серед яких поважне місце посідає Григорій Сковорода, над сенсом власного життя та долею Вітчизни, їхні душевні порухи й естетичні уподобання склали «мисленевий» сюжет книги Л. Ушкалова «З історії української літератури XVII-XVIII століть».

Певним узагальненням раніше виданих праць Л. Ушкалова є його книга «Есеї про українське бароко». Роздумуючи про українське бароко, про його єство, місце та роль в історії нашої літератури від давнини до сьогодення, автор спирається й на вчення Григорія Сковороди.

Рясна плідність і при тому високий рівень інтелектуальних надбань професора Леоніда Ушкалова спричинили резонанс у світовому літературознавстві. Схвальні відгуки та рецензії на його праці, присвячені Сковороді, виходили не тільки в Україні, але й у Німеччині, Польщі, Росії, Румунії, США.

За книгу «Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду» професор Ушкалов став першим лауреатом Харківської муніципальної премії імені Г. Сковороди (2002), бібліографічний довідник «Два століття сквородіяни» посів перше місце на Львівському міжнародному форумі видавців 2002 року в номінації «Словники та довідники» й отримав спеціальну відзнаку Української бібліотечної асоціації, а 2007 року дослідник став лауреатом Міжнародної літературно-мистецької премії ім. Григорія Сковороди.

Проф. Леонід Ушкалов чимало робить і у справі популяризації творчості Сковороди. Зокрема, він був упорядником, редактором, автором передмови та приміток до антології «Барокова поезія Слобожанщини» (Харків: Акта, 2002. – 521 с.), де опубліковано весь корпус поезій Сковороди, автором книжкових проектів «Григорій Сковорода. Сад божественних пісень» (Підготовка тексту, передмова та коментарі Леоніда Ушкалова. – Харків: Майдан, 2002. – 127 с.), «Григорій Сковорода. Вибрані твори в українських перекладах» (Упорядкування текстів, передмова та примітки Л. Ушкалова. – Харків: Ранок, 2003. – 144 с.), «Дмитро Чижевський. Філософія Г. С.



Сковороди» (Підготовка тексту й переднє слово проф. Леоніда Ушкалова. – Харків: Прапор, 2004. – 272 с.), «Григорій Сковорода» (Харків: Фоліо, 2009. – 123 с. – сер. «Знамениті українці») та інших.

Вершиною харківської сквородіани стала робота проф. Леоніда Ушкалова над підготовкою повного академічного видання творів Сковороди (Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. – Харків–Едмонтон–Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. – 1400 с.), в укладанні якої взяли участь декілька установ, зокрема Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди Національної академії наук України, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, Національний літературно-меморіальний музей Г. Сковороди в Сковородинівці та Університет Альберти (Канада). До речі, професори Університету Альберти Наталія Пилип'юк та Олег Ільницький підготували до цього видання фундаментальну електронну конкорданцію.

У 2010 році повна академічна збірка творів Григорія Сковороди була надрукована в харківському видавництві «Майдан». Вона відразу стала лауреатом XVI форуму видавців у Львові, а у Всеукраїнському рейтингу «Книжка року» здобула перше місце в номінації «Хрестоматія» й виграла гран-прі, у 2011 році вийшла другим накладом, її автору Президією НАН України була вручена премія ім. І. Я. Франка.

Книгу Леоніда Ушкалова «Сковорода, Шевченко, фемінізм...: статті 2010–2013 років» (Харків: Майдан, 2014. – 312 с.) структурували півтора десятки написаних упродовж 2010–2013 років статей, у яких розглядається низка історико-літературних, філософських, богословських та культурологічних питань, пов'язаних передовсім із творчістю Григорія Сковороди (1722–1794) й Тараса Шевченка (1814–1861). Крім того, автор проаналізував проблематику українського фемінізму XIX століття, розглядав окремі явища української літератури часів реформації, бароко й 1920-х років.



У книзі «Ловитва невловного птаха: життя Григорія Сковороди» (Київ: Дух і Літера, 2017. – 368 с.) Леонід Ушкалов подав біографію українського письменника, філософа, богослова Григорія Сковороди. Утім, це дослідження стало не лише життєписом видатної людини на основі багатого джерельного матеріалу, а ще й відтворенням яскравого образу України XVIII століття.

Завершує сквородіану Л. Ушкалова книга «Сковорода від А до Я» (Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. – 72 с.), яка, на жаль, не встигла вийти за життя видатного літературознавця і була видана «Видавництвом Старого Лева», уже після його смерті. Завдяки старанням автора ця книга зробила приступними до сприйняття й розуміння складних алегоричних та символічних інтегралів творчості українського барокового митця не лише дорослими, а й дітьми. Взірцеві гасла творчості Г.Сковороди, розтлумачені Л. Ушкаловим мали на меті створити у дитячій та дорослій уяві одну-єдину цілісну картину життя, сповнену світла, радості, любові, віри й надії та відкритості до світу.

Роль Леоніда Ушкалова у світовій сквородіані не можна недооцінювати. Кількість опрацьованих професором Л.Ушкаловим сквородинознавчих тем настільки широка й різноманітна, що передбачає необхідність створення розвідки і, більш за все, не однієї, великого формату.

**Наталія Левченко**

доктор філологічних наук, професор,  
професор кафедри української літератури  
та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова  
Харківського національного педагогічного  
університету ім. Г.С. Сковороди





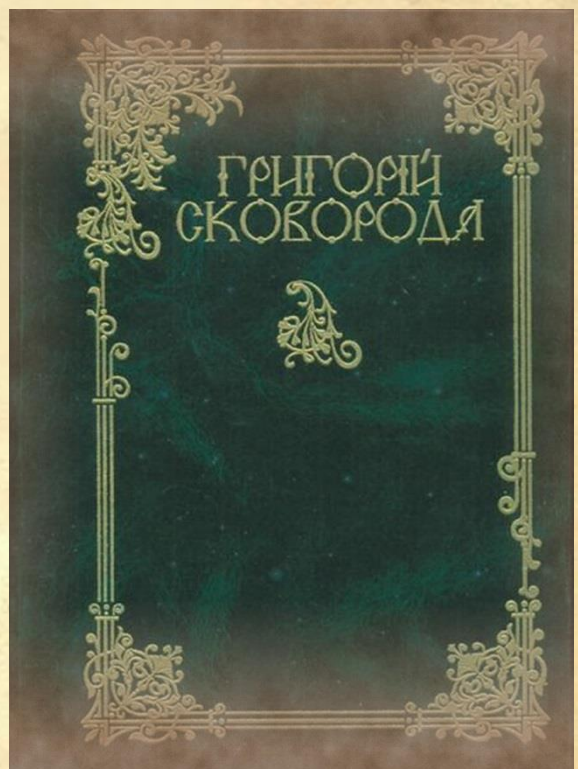
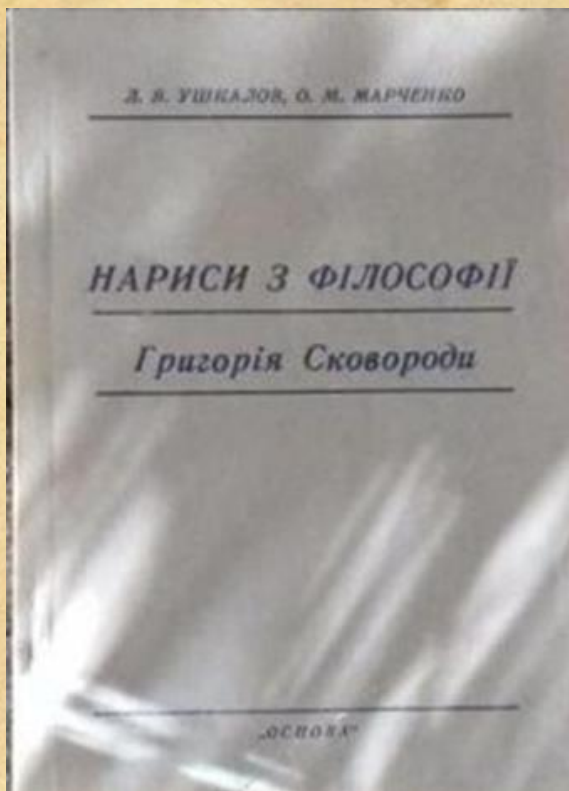
«Його гострота, німецька точність у літературознавстві, у розвідках, які були на межі літератури і філософії, але потім вони завжди при спілкуванні переростали в зовсім інший вимір. Тобто з однієї сторони — гострий науковець, неймовірно правдивий і чіткий, а з іншого — тепла, мудра й іронічна людина».

Олена Рибка

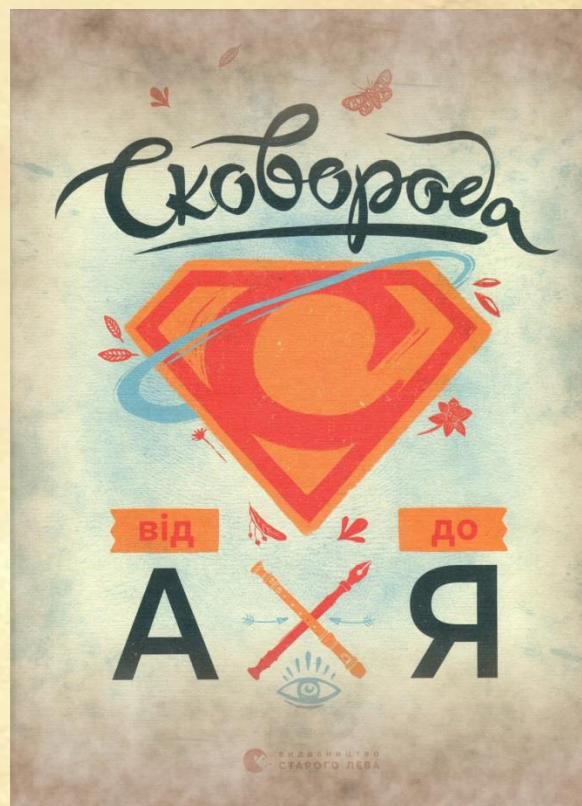
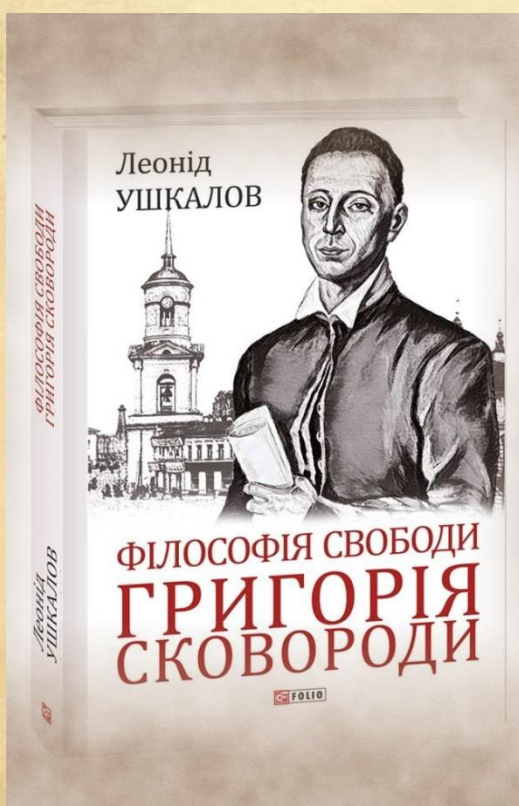


**НАУКОВІ ВИДАННЯ**  
**доктора філологічних наук, професора**  
**ЛЕОНІДА ВОЛОДИМИРОВИЧА УШКАЛОВА**











## ОКРЕМІ ВИДАННЯ

1993

1. Нариси з філософії Григорія Сковороди. – Харків : Основа, 1993. – 152 с.

1994

2. Світ українського бароко: філологічні етюди. – Харків : Око, 1994. – 112 с.

1997

3. Григорій Сковорода і антична культура. – Харків : Знання, 1997. – 180 с.

2001

4. Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду. – Харків : Акта, 2001. – 221 с.

2007

5. Сковорода та інші: Причинки до історії української літератури. – Київ : Факт, 2007. – 552 с. – (Висока полиця).

6. Григорій Сковорода. – Харків : Фоліо, 2009. – 123 с. – (Знамениті українці).

7. Григорій Сковорода : [пер. с укр.] / Л. Ушкалов. – Харків : Фоліо, 2009. – 123 с. – (Знаменитые украинцы).

2010

8. Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів / за ред. проф. Л. Ушкалова. – Харків : Майдан, 2010. – 1398 с.

2011

9. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів / за ред. Л. Ушкалова. – Харків–Едмонтон–Торонто : Майдан ; Вид-во Канад. ін-ту укр. студій, 2011. – 1400 с.



### 2013

10. Григорій Сковорода. – Харків : Фоліо, 2013. – 123 с. – (Знамениті українці).

### 2014

11. Сковорода, Шевченко, фемінізм...: статті 2010–2013 років. – Харків : Майдан, 2014. – 312 с.

### 2015

12. Григорій Сковорода. Буквар миру : кн для сімейного читання / упоряд., пер., передм. та прим. Л. Ушкалова. – Харків : Клуб сімейного читання, 2015. – 320 с.

### 2017

13. Ловитва невловного птаха: життя Григорія Сковороди. – Київ : Дух і Літера, 2017. – 368 с. – (Постаті культури).

### 2019

14. Сковорода від А до Я. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2019. – 72 с.



## НАУКОВІ СТАТТІ

1991

1. Жанровая природа диалогов Г. Сковороды в связи с «сократическими» диалогами Платона // Отечественная философская мысль XI–XVII вв. и греческая культура : сб. науч. тр. – Киев : Наук. думка, 1991. – С. 279–284.

1992

2. Едіпова історія в опрацюванні Г. С. Сковороди // Сковорода Григорій : дослідж., розвідки, матер. : зб. наук. пр. – Київ : Наук. думка, 1992. – С. 126–132.

3. Сенс «дзеркальної діалектики» самопізнання Г. Сковороди // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 5. – С. 128–137.

1994

4. Метафізика Григорія Сковороди // Український світ. – 1994. – № 1–2. – С. 6–7 (українською, англійською та німецькою мовами).

1996

5. Сковородинівський ейдос самопізнання в контексті українського літературного Бароко // Літературознавство : III Міжнародний конгрес україністів, Харків, 26–29 серп. 1996 р / упоряд. і відп. ред. О. Мишанич. – Київ : Обереги, 1996. – С. 302–308.

1998

6. До питання про сквородинівську ноєматику: префігуральні терміни // Пам'яті Григорія Сковороди : матеріали наук. конф., присвяч. 275-й річниці від дня народж. укр. філософа та поета / за ред. Л. Ушкалова. – Харків, 1998. – С. 153–158.

1999

7. Біблійна герменевтика Григорія Сковороди на тлі українського барокового богомислення // Зб. Харків. іст.-філол. т-ва / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Харків. іст.-філол. т-во. – Харків, 1999. – Т. 8. – С. 23–44. – (Нова серія).



8. До історії українського барокового «фігуратизму»: «символічний світ» Григорія Сковороди // Діалог культур. Святе Письм в українських пам'ятках. – Київ, 1999. – С. 130–142.

9. Символічний сенс ковраївської візії Григорія Сковороди // Вісн. Харків. ун-ту. – Харків, 1999.– № 448. Філологія. Міф і міфопоетика у традиційних та сучасних формах культурно-мовної свідомості. – С. 100–104.

10. Сковородинівська наука про біблійні образи // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка ; ред. Л. П. Іванова. – Київ : Знання, 1999. – С. 42–53. – (Лінгвістика і літературознавство).

#### 2000

11. Поезія Сковороди на тлі слобожанського бароко // Новий Колегіум. – 2000. – № 5. – С. 58–62.

12. Риторична «матерія» творів Сковороди на тлі українського літературного бароко // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. С. П. Денисова та ін.]. – Київ : Знання, 2000. – Вип. 5 : Лінгвістика і літературознавство. – С. 120–126.

#### 2002

13. Александру Хашдеу та його розвідки про Григорія Сковороду // Зб. Харків. іст.-філол. т-ва / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Харків. іст.-філол. т-во ; [редкол.: Л. В. Ушкалов (голова) та ін.]. – Харків, 2002. – Т. 9. – С. 233–254. – (Нова серія).

14. Кілька завваг про місце та роль античної культури у творчості Григорія Сковороди // Григорій Сковорода і антична культура : тези доп. наук.-практ. конф., присвяч. 280-річчю від дня народж. Г. С. Сковороди, Харків, 19 листоп. 2002 р. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; сост. Е. І. Романова ; ред. С. М. Миценко, Л. К. Суржан. – Харків, 2002. – С. 3–5.



15. Про стан та перспективи сучасної історико-філософської сквородіяни // Філософська спадщина Г. С. Сковороди і сучасність : матеріали IX Харків. міжнар. Сковородинівських читань (до 280-річчя з дня народження Г. С. Сковороди), Харків, 27–28 верес. 2002 р. – Харків : Екограф, 2002. – С. 40–49.

16. Сковородіяна Дмитра Чижевського // Медієвістика : зб. наук. ст. / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2002. – Вип. 3. – С. 149–165.

17. Спомин про двадцять дев'яту пісню «Саду божественних пісень» // Від бароко до постмодерну : зб. наук. пр. / Харків. держ. пед ун-т ім. Г. С. Сковороди ; за ред. Л. Ушкалова. – Харків : Майдан, 2002. – С. 249–266.

18. Три завваги про українськість Г. Сковороди // Філософська думка. – 2002. – № 5. – С. 108–127.

### 2003

19. Духовна «брань» Григорія Сковороди // Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність / відп. ред. І. П. Стогній. – Київ, 2003. – С. 322–335.

20. Триптих про українськість Сковороди // Верховина : зб. наук. пр. / редкол.: М. Жулинський (голова), І. Денисюк [та ін.]. – Дрогобич : Коло, 2003. – С. 335–350.

### 2004

21. Сковорода та Україна: варіації на тему Дмитра Чижевського // Зб. Харків. іст.-філол. т-ва / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Харків. іст.-філол. т-во ; [редкол. Л. В. Ушкалов (голова) та ін.]. – Харків, 2004. – Т. 10. – С. 163–184. – (Нова серія).

### 2006

22. До питання про джерела творчості Сковороди // Від бароко до постмодерну : зб. наук. пр. / Харків. держ. пед ун-т ім. Г. С. Сковороди ; за ред. Л. Ушкалова. – Харків : Майдан, 2006. – Т. 4. – С. 297–312.



## 2007

23. Григорій Сковорода: син миру // Личности Украины. – 2008. – № 1. – С. 7–16.
24. Про нове академічне видання творів Григорія Сковороди // Григорій Сковорода: глобальне і національне : матеріали Всеукр. наук. конф., 19 трав. 2007 р. / редкол.: І. Я. Гришин [та ін.]. – Харків : ТО Ексклюзив, 2007. – С. 5–21.
25. Сковорода й Туптало: про одну паралель акад. Миколи Сумцова // Антипролог : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Шевченка. – Київ : Стилос, 2007. – С. 231–248.
26. Творчість Григорія Сковороди в дзеркалі статистики // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність : зб. наук. пр. / відп. ред. М. Крикун, заст. відп. ред. О. Середа. – Львів, 2006–2007. – Вип. 15. – С. 400–407.

## 2008

27. Григорий Сковорода: искусство «хорошего воспитания» // Духовно-нравственное воспитание. – Москва : Шк. пресса, 2008. – № 4. – С. 22–28.
28. Чим були гроші для Григорія Сковороди? (Есей про онтологічну незакоріненість зла) // Wielkie tematy kultury w literaturach slowiańskich. – T. VIII: Pieniadz / red. K. Chrobak, M. Filipek, M. Jakóbiec-Semkow, L. Kusiak-Skotnicka, A. Matusiak. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009. – S. 495–502.

## 2010

29. Про нове академічне видання творів Сковороди // Г. Сковорода і сучасна моральна філософія : зб. наук. пр. / наук. ред. О. М. Кривуля. – Харків ; Сковородинівка : Вид. О. О. Савчук, 2010. – С. 5–15.
30. Статистика покликань Григорія Сковороди на Біблію // Gente ukrainus, natione ukrainus (літературні шляхи старожитньої України) : зб. наук. пр. / Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, Центр



Сковородинознав. ; [упоряд.: В. М. Подрига, М. М. Малинка ; голов. ред. В. П. Коцур]. – Київ : Євшан-зілля, 2010. – С. 517–526.

### 2011

31. Сковорода і святоотцівська традиція // Переяславські сковородинівські студії : зб. наук. пр. / за заг. ред. М. П. Корпанюка. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – Вип. 1. – С. 150–160.

32. Філософія свободи Сковороди на тлі українського бароко // Проблема існування у логіці і метафізиці : матеріали XIX Харків. міжнар. Сковородинівських читань, Харків, 24–25 верес. 2011 р. – Харків ; Сковородинівка : Вид. О. О. Савчук, 2012. – С. 118–128.

### 2012

33. Григорій Сковорода. Тарас Шевченко // Г. Сковорода. Т. Шевченко. І. Франко. Л. Українка. – Харків : Фоліо, 2012. – С. 3–230. – (Знамениті українці).

34. «Пізнай себе». Українська ідея Григорія Сковороди // Український тиждень. – 2012. – № 50(267). – С. 52–54.

35. Сковорода і Біблія // Studien zu Sprache, Literatur und Kultur bei den Slaven. Gedenkschrift für George Y. Shevelov aus Anlass seines 100. Geburtstages und 10. Todestages. – München; Berlin : Verlag Otto Sanger, 2012. – S. 385–407.

### 2013

36. Новочасні автори в колі читання Сковороди // Григорій Сковорода у світлі філології, філософії та богослов'я : матеріали XX Харків. міжнар. Сковородинівських читань, присвяч. 290-річчю з дня народження Г. С. Сковороди, Харків, 27–29 верес. 2012 р. – Сковородинівка ; Харків : Вид. О. О. Савчук, 2013. – С. 116–126.

37. Про нове академічне видання повної збірки творів Григорія Сковороди // Дивослово. – 2013. – № 5. – С. 57–60.



## 2014

38. Григорій Савич Сковорода // Історія української літератури у дванадцяти томах. – Київ : Наук. думка, 2014. – Т. 2 : Давня література (друга половина XVI–XVIII ст.). – С. 752–799.
39. Людина межі: Григорій Сковорода в рецепції Михайла Драгоманова // Дивослово. – 2014. – № 10. – С. 52–57.
40. Сковорода і візантійське богослів'я // Філософська думка. – 2014. – № 5. – С. 62–72.

## 2015

41. Потебня і Сковорода (До 180-ої річниці від дня народження Олександра Опанасовича Потебні) // Від бароко до постмодерну : зб. наук. пр. / Харків. держ. пед ун-т ім. Г. С. Сковороди ; за ред. Л. Ушкалова. – Харків: Майдан, 2015. – Т. 12. – С. 242–279.

## 2016

42. Від Сковороди – до Маркса, від Маркса – до Сковороди // Слово і час. – 2016. – № 12. – С. 57–72.
43. Етюд про візію часу в Сковороди // Гуманітарний журнал. – 2015. – № 1–2. – С. 158–172.
44. «Кинь коперниківські сфери!» Містична астрономія Сковороди // Українське небо 2. Студії над історією астрономії в Україні : зб. наук. пр. / Ін-т прикл. проблем механіки ім. Я. С. Підстригача НАН України ; за заг. ред. О. Петрука. – Львів, 2016. – С. 241–262.
45. Потебня і Сковорода: ловитва невловного птаха // Вісн. Харків. нац. у-ту ім. В. Н. Каразіна : зб. наук. пр. / відп. Ю. М. Безхутрий. – Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. – Вип. 74. – С. 7–16. – (Філологія).



2019

46. Ушкалов Л. Сковорода й духоборці // Переяславські Сковородинівські студії: філологія, філософія, педагогіка : зб. наук. пр. / [за заг. ред. М. П. Корпанюка]. – Ніжин : Вид. Лисенко М. М., 2019. – Вип. 6. – С. 239–255.